

MATTI KORPPI

TEHTAAN VARJOSSA JA VALOSSA

ELÄMÄÄ KUUSANKOSKELLA

3. täydennetty painos!

**TEHTAAN VARJOSSA JA
VALOSSA**

Elämää Kuusankoskella

Matti Korppi

TEHTAAN VARJOSSA JA VALOSSA

Elämää Kuusankoskella

Kirjaniekka
— ✂ —

Nimikkeen automaattinen analysointi tietojen, erityisesti mallien, trendien ja korrelaatioiden, saamiseksi tekijänoikeuslain 13b § ("tekstin- ja tiedonlouhint") mukaisesti on kielletty.

3. täydennetty painos

© 2026 Matti Korppi ja Kirjaniekka

Kustantaja: Kirjaniekka, Tampere, www.kirjaniekka.com

Kustannustoimitus ja ulkoasu: Heikki Laitinen

Kannen kuva: Sami Puranen

Kirjapaino: Libri Plureos GmbH, Friedensallee 273,
22763 Hampuri, Saksa

ISBN: 978-952-7675-05-2

Sisällysluettelo

Lukijalle.....	7
I Kymijoki elämän ja teollisuuden lähteenä.....	14
Teollisuuden synnyttäjänä.....	14
Rajajokena.....	17
Ihmisten arjessa.....	19
Saastuminen.....	21
II Mäyrämäki – oma maailmansa.....	25
Kymin aseman seutu.....	25
Aikansa ”business center”.....	31
Omavaraistaloutta.....	39
Kulttuurit kohtaavat.....	47
III Aikamatkalle.....	54
Elettiin sitä ennenkin.....	54
Kekkonen, Kekkonen, Kekkonen.....	63
Aikamatkalle.....	66
IV Ihmiset tarinoiden takana.....	69
Hjalmar, isoisäni.....	69
Pauli, isäni.....	83
V Tehtaan rytmissä.....	108
Min ja yhtiön yhteisii.....	108
Silkipaperia huussissa.....	112
Kannella markan, kajuutassa kaksi.....	113
Poliisimestarin silakat.....	115

Väärä hammas.....	117
Uudet haalarhrit.....	120
Pillin höhellykset.....	121
Paksu pomppa.....	125
Kissa-Korhoin.....	127
Rouvan sahajauhot.....	128
Hugon siemenperunat.....	130
Jos Korppi olisi Lindquist.....	132
VI Tohtorit kansan keskellä.....	135
Erik B. Enomaa.....	137
Mikko Erto.....	141
Paavo Yrjövuori.....	143
VI Lapsuuden maisema.....	148
Puuterit kulkukauppiaalta.....	148
Kuin ennennii Käksalmes.....	150
Tinausta, povausta ja pitsiliinoja.....	154
Viiniä tulee sinun nauttiman.....	158
Simolat – hyviä ihmisiksi.....	161
VII Perinteet, katastrofi ja hiljainen muutos.....	166
Palokunnan soihtumarssi.....	166
Aarnikotkan katseen alla.....	170
Klooritehtaalla räjähtää.....	176
Paperikaupunki muuttuu.....	180
Kiitokset.....	182
Kuvaliitteet.....	185

Lukijalle

Tehtaan varjossa ja valossa kertoo tapahtumista Kuusankoskella 1900-luvun alusta aina 1960-luvun puolelle saakka. Kuusankosken kunta perustettiin Kymijoen rannalle vuonna 1921 yhdistämällä Valkealasta ja Iitistä niiden teollistuneet osat. Vuonna 1957 Kuusankoskesta tuli kauppala ja vuonna 1973, kirjan aikajänteen ulkopuolella, kaupunki.

Kirjan kattamaan aikaan osuivat metsäteollisuuden ja tehdastyön synty, kansalaissota, talvi- ja jatkosodat, sotakorvaukset ja jälleenrakentaminen. Kuusankosken tehtaiden osuus vuosien 1945–1954 sotakorvauksista oli 300 miljoona dollaria. Aikajänteen lopussa, kesällä 1960, tapahtui Kymiyhtiön klooritehtaalla räjähdys, mikä kosketti syvästi koko tehdasyhteisöä. Onnettomuus on kerrottu kirjassa sellaisena, kuin sanomalehdet sen aikoinaan kuvasivat

Tehtaiden rakentaminen Kymijoen varteen Kuusankoskelle oli alkanut 1870-luvulla. Teollistuminen saastutti joen ja mullisti elämän sen rannoilla seuraavan sadan vuoden aikana. Tehtaiden aika edustaa muutamaa prosenttia Kymijoen 3000 vuoden historiasta.

Kuusankoskella oli kirjan tapahtumien aikaan ”kolmen kerroksen väkeä”. Tehtaiden johtajat, ”svenska talande bättre folk”, asuivat Kymijoen pohjoisrannalla. Suomenkielinen tehtaan keskijohto ja kunnan viranhaltijat asuivat joen molemmin puolin. Työväki, jota paikkakunnan väestöstä oli suuri enemmistö, asui pääasiassa Kymintehtaan alueella Kymijoen etelärannalla. Kymintehtas tarkoitti sekä tehdasta että asuinalueetta. Toinen samanlainen tehdasyhteisö oli Voikkaalla kunnan pohjoisosassa.

Kirja sisältää isäni kertomia tarinoita, jotka käsittelivät jännitteitä sekä väestönosien välillä että niiden sisällä. Kirjoitan tarinat sellaisina, kuin olen ne kuullut ja muistan. Niissä heiteltiin ”puukirveitä”, teräviä mutta hyvän tahtoisia huomioita ihmisen pienuudesta hänen asemastaan riippumatta. Tarinat on julkaistu aikaisemmin kirjassa Puukirveitä.

Tehtaalaisten sisäisen hierarkian rinnalla Kuusankoskella näkyi vielä lapsuudessani 1950-luvulla jako tehtaalaisiin ja niihin, jotka eivät olleet tehtaalla töissä. Tehtaalaisuus yhdisti ihmisiä, ja nokkimisjärjestys saattoi joskus unohtuakin.

Kirjan kertomukset perustuvat todellisiin tapahtumiin ja todellisiin ihmisiin niissä väljissä raameissa, jotka suulliselle perinteelle täytyy aina suoda.

Olen liittänyt kirjaan ajan kuvausta, jotta tapahtumat olisivat helpommin ymmärrettäviä nykyisille sukupolville. Lisäksi kirjassa on joitakin omia muistojani, jotka lapsen mieli aikanaan tallensi. Olen kirjoittanut isoisäni Hjalmarin ja isäni Paulin henkilöhistoriat. Ikä, koulutus ja sosiaalinen asema vaikuttavat aina siihen näkökulmaan, jolla ihmiset tarkkailevat ympäristöään – ja muuttavat havaintonsa tarinoiksi.

Ajan kuvausten ohella olen esitellyt kirjan tapahtumien paikkoja, kuten Kymin aseman seutua, Klubin porttia, Mäyrämäkeä, Eerolan kartanoa ja Koppelinnotkoa, missä sijaitsi työväentalo. Paikkojen kuvaukset olen kuullut isäni sisarelta, kummitädiltäni Anna-Liisalta. Hän muisti entiset talot – missä ne olivat ja mitä niissä tehtiin

– hämmästyttävän tarkkaan. Näiden kuvausten tarkoitus on ankkuroida tapahtumia paitsi aikaansa myös paikkaansa. Kirjan tekstiä on elävöitetty kertomuksilla Kuusankoskelta siihen aikaan ”kansakunnan kaapin päälle” kiivenneistä henkilöistä.

Olen tarkistanut tietoja avoimista lähteistä, kuten sanomalehdistä ja historiikeista sekä Eijaleena Martikaisen blogista Min Kuusas, joka koostui kymmenistä haastattelusta ja kirjoituksista. Nykyisin blogista tehty kirja on luettavissa Kuusankosken kirjastossa. Toinen luokkatoverini Kuusankosken yhteiskoulusta, Jukka Airola, on valokuvannut kaikki Kuusankoskella säilyneet vanhat talot. Kuvat on arkistoitu asuinalueittain Finna-verkkopalveluun.

Työläiskirjailija Toivo Pekkasen tunnettu romaani Tehtaan varjossa kuvaa tehdastyötä ja työläisyhteisöjä kansalaissodan kahden puolen Kotkassa, Kymijoen alajuoksulla. Valitsin oman kirjani nimeksi Tehtaan varjossa ja valossa, koska myöhempinä aikoina tehdas heijasti työläisten elämään sekä varjoja että valoja.

Lopulta kirjan teksti on kirjoittajan mieleen rakentunut näkemys ajasta vuosikymmeniä sitten, ja siinä ajassa

Söikö vallesmanni silakat? Kuka naukui teatterissa? Tuliko sahanpuruista makoisaa kahvia? Miksi siemenperunat eivät itäneet?

Kirja kertoo Kuusankosken Kymintehtaan työläisyhteisön vaiherikkaasta elämästä 1900-luvun alusta aina kesään 1960 asti, jolloin klooritehtaan räjähdys järkytti syvästi koko yhteisöä.

Kymijoen historia ulottuu 3000 vuoden päähän. Joki antoi voimaa, jonka varaan Kuusankoskelle rakentui paperitehdas. Tehdas antoi leipää ja mul-listi elämän joen varrella. Samalla se saastutti joen vain muutamassa vuosikymmenessä.

Tehtaita johtivat omistajasukuihin kuuluvat patruunat. He tarjosivat työtä ja sanelivat työehdot, mutta he myös huolehtivat työläisistään. Nykyisessä nimettömien omistajien maailmassa patruuna-ajan hyvät puolet tulevat näkyviin uudessa valossa.

Tervetuloa aikamatkalle, joka kertoo vanhoja tarinoita tavallisista ihmisistä, arjen sankareista, Kuusankosken paperitehtaiden varjossa ja valossa.

Matti Korpin aiempia teoksia ovat Puukirjeitä (2022), Olipa kerran Matti – lastenlääkäri (2024), ja Monumenteista mitaleihin – Kari Juvan elämää ja taidetta (2025).

